

Notitie Uitgangspunten en selectiecriteria Transitievisies Warmte Zeeland

Versie: Definitief

Datum: 12-12-2020

Aanleiding

De meeste mensen gebruiken op dit moment nog aardgas om te koken en hun woning te verwarmen. Maar het gebruik van aardgas is niet goed voor het milieu.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat Nederland in 2050 aardgasvrij is. De Zeeuwse gemeenten bereiden zich samen met lokale partijen voor op deze overgang. Dat gebeurt zowel gezamenlijk op provinciaal niveau als lokaal in de eigen gemeente.

We gaan in de toekomst onze gebouwen anders verwarmen en zonder aardgas koken. Dat is een ingrijpende verandering. Daarom gaan we zorgvuldig te werk. We beginnen eerst met een onderzoek naar de huidige situatie en de mogelijkheden. En we brengen in kaart hoe, en in welke volgorde, wijken het beste kunnen overstappen. Efficiënt en betaalbaar. Alle plannen van de gemeenten komen samen in de Transitievisie Warmte (TVW). Elke gemeente in Nederland moet zo'n plan uiterlijk eind 2021 klaar hebben. De eerste stap is om gezamenlijk de gewenste kaders te bepalen voor het samenwerken aan de TVW in de vorm van uitgangspunten en selectiecriteria. Meer informatie over de TVW is te vinden op de website van de gemeente.

Totstandkoming notitie

De uitgangspunten en selectiecriteria in deze notitie zijn het resultaat van een gezamenlijk, ambtelijk proces van alle Zeeuwse gemeenten, de gezamenlijke woningcorporaties, netbeheerder Enduris, provincie Zeeland en Zeeuwind (namens alle energiecoöperaties en de Participatiecoalitie) in afstemming met het Zeeuws Energieakkoord, RES Zeeland, Waterschap Scheldestromen en RWS.

In meerdere stappen is afgelopen maanden in de provinciale projectgroep TVW Zeeland en de subtafel TVW Zeeland hieraan gewerkt, met daarbij tussen de verschillende werksessies steeds ruimte voor individuele lokale afstemming in alle gemeenten.

Daarnaast zijn de resultaten van de online enquêtes voor samenleving en raden (19 oktober t/m 23 november) ook verwerkt in deze definitieve versie. Een aanvullende toelichting op deze resultaten is per onderwerp in een apart kader opgenomen.

Leeswijzer

In deze notitie worden de volgende onderwerpen behandeld:

- Uitgangspunten (succesfactoren)
- Intermezzo financiële haalbaarheid
- Intermezzo betrekken van de samenleving
- Selectiecriteria
- Nadere informatie

Uitgangspunten (succesfactoren)

Dit zijn de leidende principes waarop we als Zeeuwse partijen samen onze keuzes en aanpak in de transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving baseren. Het zijn zaken die we zoveel mogelijk nastreven in het werken aan de transitie.

“De warmtetransitie is voor mij een succes als...?”

1. Iedereen mee kan doen:
 - a. We streven naar financiële haalbaarheid (betaalbare oplossingen) voor alle inwoners (zie: ‘intermezzo financiële haalbaarheid’ voor nadere uitleg)
 - b. Er zijn logische, duurzame alternatieven beschikbaar
2. We gaan voor een eerlijke en sociale transitie. We zorgen voor oplossingen voor knelgevallen (bijvoorbeeld energiearmoede)
3. Inwoners mee willen doen:
 - a. Er is gevoel van nut en noodzaak.
 - b. Er zijn kansen voor inwoners om zelf initiatief te pakken (zo mogelijk ‘warmteschap’¹)
 - c. Er is draagvlak bij inwoners.
 - d. We streven naar een zo hoog mogelijk wooncomfort².
4. Partijen tevreden zijn over de manier en mate van samenwerken .
5. We maken optimaal gebruik van de kracht van Zeeuwse samenwerking, maar zetten in op lokaal maatwerk en eigenaarschap.
6. Er beweging komt:
 - a. Quick-wins pakken voor draagvlak en motivatie.
7. We streven naar zo laag mogelijke maatschappelijke impact en zo hoog mogelijk maatschappelijk meerwaarde (bijvoorbeeld slimme netoplossingen realiseren, koppelkansen grijpen, werk-met-werk maken).

RESULTATEN ENQUETES SAMENLEVING EN RADEN

Vanuit de samenleving blijkt dat de ‘betaalbaarheid’ van het aardgasvrij maken van de woning verreweg het meest belangrijk wordt gevonden (ca. 75%). Meer dan de helft (ca. 55%) maakt zich zorgen over de kosten.

Vanuit de raden scoort het uitgangspunt dat ‘iedereen mee kan doen’ het hoogst, gevolgd door het uitgangspunt dat ‘inwoners mee willen doen’. Het uitgangspunt ‘we gaan voor een eerlijke en sociale transitie’ volgt vlak daarop op de derde plek. De overige uitgangspunten ontlopen elkaar nauwelijks en staan op enige afstand.

“De TVW is voor mij een succes als...?”

- De TVW duurzaam handelingsperspectief biedt voor iedereen (collectieve en individuele warmteoplossing).
- De TVW duidelijk, betrouwbaar en transparant is.
- De TVW win-win situaties creëert (afstemming en koppeling met andere opgaven).
- De TVW onderlegger voor standvastige koers is voor langere termijn; we herijken elke 5 jaar op basis van voortschrijdend inzicht.
- Voor de lokale overheden is de TVW het platform waarop lessen uit de praktijk met elkaar worden gedeeld, o.a. als input voor volgende versies van TVW.

¹ Naar Deens voorbeeld, waarbij inwoners zelf eigenaar zijn van een collectieve warmtevoorziening.

² Gemeenten kijken daarbij bijvoorbeeld ook koeling om hittestress/warmteoverlast tegen te gaan.

RESULTATEN ENQUETES SAMENLEVING EN RADEN

Vanuit de samenleving is aangegeven dat, naast betaalbaarheid, mensen graag op verschillende manieren betrokken willen worden bij de totstandkoming van de TVW. Daar wordt onderstaand apart op ingegaan. Uit de inhoudelijke reacties blijkt dat hier dwarsverbanden liggen met de uitgangspunten 'duurzaam handelingsperspectief' en 'duidelijk, betrouwbaar en transparant'.

Vanuit de raden staan de uitgangspunten 'duurzaam handelingsperspectief' en 'duidelijk, betrouwbaar en transparant' vrijwel op een gedeeld eerste plek. Ook de scores voor de tweede plaats, 'win-win situaties' en 'standvastige koers', ontlopen elkaar nauwelijks. Het uitgangspunt 'platform waarop we lessen uit de praktijk met elkaar delen' volgt op enige afstand. Op de vervolgvraag of we nog iets zijn vergeten bij de uitgangspunten, wordt voornamelijk de term 'burgerparticipatie' veel genoemd. Respondenten vinden het belangrijk dat inwoners kunnen meedenken en meedoen bij de totstandkoming van de TVW. 35% vindt het belangrijk dat inwoners in elk geval worden geraadpleegd over de inhoudelijke totstandkoming. Ruim 20% wil dat inwoners kunnen adviseren, dan wel meebeslissen over de TVW. Onderstaand wordt daarom nader ingegaan op het betrekken van de samenleving.

Intermezzo financiële haalbaarheid

De financiële haalbaarheid van de warmtetransitie hangt samen met de betaalbaarheid voor inwoners (zgn. 'eindgebruikers'). In het Klimaatakkoord streeft het kabinet naar woonlastenneutraliteit voor zoveel mogelijk mensen door de gemiddelde kosten voor energie te verlagen, subsidies te geven en aantrekkelijke financieringsmogelijkheden te bieden. Omdat ieders persoonlijke situatie anders is, kan het kabinet niet met zekerheid zeggen dat de transitie voor iedereen woonlastenneutraal zal zijn. Financiële haalbaarheid is op verschillende abstractieniveaus aan te vliegen:

Warmtetransitie

Doel

Zeeland: streven naar financiële haalbaarheid (betaalbare oplossingen) voor alle inwoners
Klimaatakkoord: streven naar woonlastenneutraliteit voor zoveel mogelijk mensen

Transitievisie Warmte

Doel

Maatschappelijke kosten zo laag mogelijk (LMK)

Middel

1. Keuze per buurt voor warmteoptie met LMK
2. Prioritering van wijken/buurtten op basis van LMK

Wijk/buurt aanpak

Doel

Verdeling kosten tussen partijen

Middel

business case opstellen en afspraken over verdeling kosten

Woonlasten neutraliteit

Doel

Aandeel kosten gebouweigenaar/ bewoner in lijn met woonlasten

Middel

Belasting, subsidie etc.

Intermezzo betrekken van de samenleving

Een succesvolle aanpak voor het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving valt of staat bij draagvlak van bewoners en ondernemers. Het is daarmee één van de belangrijkste uitgangspunten om te komen tot een TVW. Daarom zijn ook hierover vragen gesteld in de online enquêtes aan de samenleving en raden. Hoe willen mensen graag betrokken worden en wat vinden ze daarbij belangrijk. De opgehaalde resultaten vormen daarmee belangrijke input voor de manier waarop participatie door en communicatie met inwoners in het komende traject verder wordt vormgegeven.

RESULTATEN ENQUETES SAMENLEVING EN RADEN

Vanuit de samenleving geeft 46% van de respondenten aan direct vanaf de start geïnformeerd te willen worden over de ontwikkeling van de TVW; 20% graag enkele keren tijdens het proces en voor 32% hoeft dit niet als het nog geen effect heeft op de woning. 44% wil betrokken zijn bij de TVW door regelmatig geïnformeerd te worden; 14% wil actief meedenken in bijv. een inwonerspanel. De voorkeur qua communicatiekanalen gaat uit naar nieuwsbrief (45%), e-mail (40%) of website (37%).

Interessant om te vermelden is dat vrijwel alle respondenten al eens gehoord hebben van de term 'aardgasvrij'. Het betreft bijna uitsluitend inwoners die als particulier eigenaar hebben gereageerd. Ruim 40% heeft al geïsoleerd, 36% kookt elektrisch en bijna 40% heeft (nog) niets aan maatregelen genomen om zich voor te bereiden op aardgasvrij.

Belangrijk is verder dat op de vraag wat mensen tot slot nog mee willen geven ongeveer 50% van de respondenten heeft geantwoord. Meer dan de helft van die antwoorden (ca. 25%) zijn negatief ten opzichte van de transitie vanwege zorgen over kosten of omdat men überhaupt niet achter de opgave staan om van het aardgas af te gaan ('gevoel van nut en noodzaak' ontbreekt). Ca. 12% wil graag meer en tijdig informatie over de warmtetransitie in begrijpelijke taal. Daarbij wordt vaak gevraagd om makkelijk en klein te beginnen en daarvoor het juiste handelingsperspectief te bieden.

De animatie over de TVW gaf overigens voor bijna 90% van de respondenten uit de samenleving duidelijkheid over inhoud, doel en totstandkoming van de TVW. Bij raadsleden was dit zelfs 100%.

Er is de samenleving ook gevraagd naar hoe mensen geïnformeerd willen worden als er in hun buurt plannen komen (zgn. 'wijkuitvoeringsplannen'). Dan is een overduidelijke voorkeur zichtbaar (ca. 70% om via een persoonlijke brief benaderd te worden. De voorkeur voor de wijze waarop inwoners in zo'n situatie vervolgens willen meedenken (via bewonersavond, een aantal keer in een panel, via een enquête of reageren op een concreet plan) ligt dichtbij elkaar (per antwoord steeds ca. 20-25%).

Als laatste is belangrijk om te vermelden dat ca. 40% van de respondenten minimaal 1-5 jaar van tevoren geïnformeerd wil worden of hun buurt van het aardgas af gaat; ca. 25% wil dat 5-10 van tevoren horen en ca. 20% langer dan 10 jaar. Dit past bij het beoogd doel van de eerste TVW; namelijk aangeven welke wijken/buurtten voor 2030 wordt gestart met de transitie.

Selectiecriteria

Deze criteria vormen de meetlat waarlangs op lokaal niveau de fasering en prioritering van logische startwijken/buurten gestalte wordt gegeven. Op basis waarvan maken we in de lokale projectgroep keuzes.

“Een wijk/buurt is kansrijk om op korte termijn van het aardgas af te gaan, omdat...?”

1. De alternatieve warmteoplossing hier de laagst maatschappelijke kosten (betaalbaarheid) kent.
2. Er logische koppelkansen liggen met andere opgaven³:
 - Onderhoud/vervanging aardgasnet, openbare ruimte, riolering.
 - Renovatie, sloop/nieuwbouw, herstructurering.
 - Klimaatadaptatie, leefbaarheid, levensloopbestendig
3. Er sociale warmte aanwezig is; zijn er ‘warme’ initiatieven of ‘warm’ te krijgen.
4. De alternatieve warmteoptie is betrouwbaar (verschillende analysemodellen laten dezelfde uitkomst zien).
5. De alternatieve warmteoptie is toekomstbestendig (we redeneren vanuit infrastructuur i.p.v. bronnen).
6. Er perspectief is op een duurzame, alternatieve warmtebron. De discussie over duurzaamheid van bronnen beleggen we bij RES/RSW.
7. Er draagkracht bij gebouweigenaren is (bijvoorbeeld de aanwezigheid van een investerende partij/startmotor of financiële draagkracht bij bewoners)⁴.

RESULTATEN ENQUETES SAMENLEVING EN RADEN

Vanuit de samenleving ligt er een duidelijke voorkeur om te starten op plekken waar de overstap het meest betaalbaar is (ca. 37%). Dit heeft dus vooral betrekking op het selectie criterium ‘de laagst maatschappelijke kosten’. Op de tweede plaats volgen ‘plekken waar toch al werkzaamheden gepland staan’ (ca. 26%) en ‘plekken waar bewoners zelf initiatief willen nemen’ (ca. 23%). Dit correspondeert met de selectiecriteria ‘logische koppelkansen’ en ‘sociale warmte’.

Vanuit de raden is er juist duidelijke voorkeur voor het selectie criterium ‘logische koppelkansen’. De criteria ‘perspectief op duurzame, alternatieve warmtebron’, ‘de laagst maatschappelijke kosten’ en ‘de warmteoptie is betrouwbaar’ komen op een gedeeld tweede plek. De criteria ‘toekomstbestendig’ en ‘draagkracht bij gebouweigenaren’ volgen op gedeeld derde plek. Het criterium ‘sociale warmte’ scoort bij de raden duidelijk als laagst.

³ Klimaatadaptatie, leefbaarheid, levensloopbestendig: zijn belangrijke maatschappelijke opgaven die ook (kunnen) spelen in wijken/buurten. Ze vormen echter geen selectie criterium, maar geven contextuele informatie over de manier waarop participatie en communicatie op wijk/buurniveau kan worden aanpak en waar qua uitvoering kansen liggen om werk-met-werk te maken.

⁴ Gemeenten kunnen vervolgens zelf een bewuste keuze maken. Kies je als startwijk/buurt voor plekken waar draagkracht laag is (energiearmoede) of juist hoog (financieel draagkrachtig) is. Of waar veel of weinig corporatiebezit zit.

Nadere informatie

De weging en eventuele prioritering van deze selectiecriteria staat centraal in stap 3 'fasering en prioritering' (januari t/m maart 2021). Dit wordt op lokaal niveau in elke gemeente bepaald in de lokale projectgroep. Samen met lokale stakeholders worden daarin de diverse criteria afgewogen passend bij wat lokaal belangrijk is. Vervolgens worden in stap 4 'uitvoeringsstrategie' afspraken over gemaakt hoe de transitievisie gezamenlijk tot uitvoering gaat worden gebracht, voordat het in stap 5 bestuurlijk wordt vastgesteld.

Naast startwijken/buurtten zijn ook gemeentebrede (of zelfs Zeeuwse) activiteiten om overige wijken/buurtten te ondersteunen in de transitie belangrijk. Het gaat dan in de regel vaak om hulp bij het 'transitiegereed' maken van gebouwen door het informeren over, stimuleren en/of faciliteren van spijt-vrije maatregelen zoals isolatie.

De wijk/buurt is in de TVW een handig haakje/kader, maar uiteindelijk wordt op lokaal niveau door de lokale projectgroep verder ingezoomd en gaat het meer om gebieden en plekken. Misschien is het op dat moment logischer om enkele straten van twee verschillende wijken/buurtten te combineren. We kijken dus ook over wijk/buurtgrenzen heen.